

Innehåll

1	Sammanfattning	5
2	Författningsförslag	7
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	7
3	Inledning	9
4	Gällande rätt	11
4.1	Vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom.....	11
4.1.1	1994 års ändringar.....	12
4.1.2	2001 års ändringar.....	13
4.2	Arbetsmiljöbrott.....	14
4.3	Konkurrensfrågor	14
5	Tidigare överväganden i fråga om straffnivåer för vållandebrotten	17
5.1	1994 års reform	17
5.2	Rattfylleriutredningen	18
5.2.1	Rattfylleriutredningens slutsatser.....	19

5.3	Departementspromemorian Vållandebrotten i trafiken.....	20
5.4	Remissynpunkter på Rattfylleriutredningens respektive departementspromemorians förslag	23
6	Praxisgenomgång	25
6.1	Inledning.....	25
6.2	Vållande till annans död.....	26
6.3	Vållande till kroppsskada eller sjukdom	27
7	Överväganden	29
7.1	Inledning.....	29
7.2	En skärpt syn.....	29
7.3	Straffet för vållande till annans död, grovt brott, skärps	32
7.3.1	Skälen för förslaget och bedömningen	32
8	Kostnader och övergångsbestämmelser	39
9	Författningskommentar	41

1 Sammanfattning

I promemorian lämnas förslag till en straffskärpning beträffande brottet vållande till annans död. Det föreslås att minimistrafvet för vållande till annans död, grovt brott, höjs från dagens nivå på fängelse sex månader till fängelse i ett år. Den nya straffskalan för det grova brottet föreslås således löpa från fängelse ett år till fängelse sex år. Någon motsvarande straffskärpning för vållande till kroppsskada eller sjukdom föreslås inte.

Vållande till annans död respektive vållande till kroppsskada eller sjukdom begås ofta i kombination med något annat brott, t.ex. rattfylleri eller misshandel. Det finns en allt mindre acceptans för att människor dödas eller skadas allvarligt i trafiken. Regeringen har på olika sätt givit uttryck för sin vilja att stärka skyddet för den enskildes person. I promemorian görs bedömningen att det därför finns skäl att anlägga en skärpt syn beträffande påtagliga och medvetna risktaganden i förhållande till andra människors liv.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2009.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 7 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 7 §¹

Den som av oaktsamhet orsakar annans död, döms för vållande till annans död till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst <i>sex månader</i> och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt särskilt beaktas	Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst <i>ett</i> och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt <i>ska</i> särskilt beaktas
--	--

1. om gärningen har innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag, eller

2. om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

¹ Senaste lydelse 2001:348

3 Inledning

Frågan om straffnivåerna för vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom har varit föremål för överväganden vid flera tillfällen. Senast straffskalorna ändrades var i början av 1990-talet då straffmaximum höjdes för båda brotten. Frågan har dock fortsatt att vara aktuell. En majoritet i riksdagen ansåg år 2003 att frågan om straffnivåer för vållande till annans död som begås i samband med rattfylleri skulle utredas närmare, vilket resulterade i ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen. Överväganden har därefter gjorts av Rattfylleriutredningen i betänkandet Rattfylleri och sjöfylleri (SOU 2006:12) och i departementspromemorian Vållandebrotten i trafiken (Ds 2006:7). Några förslag till ändringar i lagstiftningen har dock inte presenterats för riksdagen.

En genomgång av samtliga domar som meddelats beträffande vållande till annans död, grovt brott, respektive vållande till kroppsskada eller sjukdom, grovt brott, under åren 2001-2005 har företagits inom Justitiedepartementet. Den visar att en klart övervägande del av brotten begås i kombination med ett trafikbrott, t.ex. rattfylleri eller vårdslöshet i trafik. Riksdagen har antagit den s.k. nollvisionen som innefattar det långsiktiga målet att ingen ska dödas eller skadas allvarligt till följd av trafikolyckor inom vägtransportsystemet.

De genomgångna domarna visar också att många fall av vållande till annans död begås i samband med misshandelsbrott eller annat brott mot person. Det är här ofta fråga om allvarlig våldsbrottslighet med dödlig utgång, men där det inte funnits uppsåt till offrets död. Regeringen har i regeringsförklaringen deklarerat

sin uppfattning att en skärpt syn bör anläggas på allvarliga våldsbrott och även beslutat tillkalla en särskild utredare med uppdrag att bl.a. föreslå förändringar av strafflagstiftningen för att åstadkomma detta. En skärpt syn på vållandebrottet ligger i linje med regeringens strävanden på området. I promemorian redovisas de överväganden som ligger till grund för förslaget.

4 Gällande rätt

4.1 Vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom

Enligt 3 kap. 7 § brottsbalken döms den som av oaktsamhet orsakar annans död för *vållande till annans död* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter. Om brottet är grovt föreskrivs fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Enligt 3 kap. 8 § brottsbalken döms den som av oaktsamhet åsamkar annan sådan kroppsskada eller sjukdom som inte är ringa för *vållande till kroppsskada eller sjukdom* till böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet är grovt döms till fängelse i högst fyra år.

Vid bedömning av huruvida brottet är att anse som grovt ska, för såväl vållande till annans död som vållande till kroppsskada eller sjukdom, särskilt beaktas

1. om gärningen har innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag, eller
2. om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

För att någon ska kunna dömas till ansvar för vållande till annans död eller vållande till kroppsskada eller sjukdom krävs inte bara ett orsakssamband mellan gärningen och effekten utan också att oaktsamheten varit relevant i förhållande till den inträffade effekten. Både en handling och en underlåtenhet att handla kan konstituera ansvar. Ansvar på grund av underlåtenhet torde för-

utsätta att det förelegat en plikt att handla på grund av lag, föreskrift, ställning eller något liknande förhållande. För att ansvar ska kunna utdömas måste gärningsmannen i sitt handlande eller vid sin underlåtenhet ha haft anledning att ta risken för effekten, dvs. den dödliga utgången, skadan eller sjukdomen, i beräkning.

Vållande till kroppsskada eller sjukdom får, om brottet inte är grovt, åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal och åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Angivelse från målsäganden krävs dock inte om brottet riktar sig mot någon som inte har fyllt arton år (3 kap. 12 § brottsbalken).

Bestämmelserna om vållande till annans död respektive vållande till kroppsskada eller sjukdom har ändrats vid två tillfällen sedan brottsbalken infördes, år 1994 respektive 2001.

4.1.1 1994 års ändringar

Den första ändringen trädde i kraft den 1 februari 1994 (SFS 1993:1462, prop. 1993/94:44, bet. 1993/94:JuU11, rskr. 1993/94:78). Ändringen var en del av ett större åtgärds paket mot framför allt rattfylleribrott. Bland annat höjdes straffet för grovt rattfylleri enligt 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott från ett till två års fängelse samt uttalades det i propositionen att normalpåföljden för grovt rattfylleri skulle vara fängelse. Ändringarna i bestämmelserna om vållande till annans död respektive vållande till kroppsskada eller sjukdom innebär dels att det infördes en särskild grund för att bedöma brottet som grovt, dels att maximistraffet för det grova brottet skärptes. Vad gäller kvalificeringsgrunden kom det i lagtexten att föreskrivas att, om gärningen begåtts vid förande av motorfordon, det särskilt skulle beaktas om gärningsmannen varit påverkad av alkohol eller något annat medel. Straffmaximum för vållande till annans död, grovt brott, höjdes från fängelse i fyra år till fängelse i sex år. För vållande till kroppsskada eller sjukdom höjdes maximistraffet för grovt brott från två till fyra års fängelse.

4.1.2 2001 års ändringar

Den 1 juli 2001 ändrades bestämmelserna på nytt och en mer generell reglering av när brotten ska bedömas som grova infördes (SFS 2001:348, prop. 2000/01:85, bet. 2000/01:JuU25, rskr. 2000/01:224). Därvid infördes de kvalificeringsgrunder som gäller i dag, jfr 4.1 ovan.

I 1994 års lagstiftningsärende uttalade Lagrådet, mot bakgrund av vållandebrottens vida tillämpningsområde, att det framstod som överraskande att som enda grund för bedömningen av om grovt brott föreligger ange det fallet att brottet begåtts vid framförandet av något motorfordon och att föraren då varit påverkad av alkohol eller något annat medel. Lagrådet påpekade att denna typ av brottslighet förekommer, inte bara med anledning av trafikolyckor, utan också i många andra sammanhang, t.ex. vid olyckor i arbetslivet, felbehandling inom sjukvården, vådaskjutningar vid jakt eller militärövningar och överförande av venerisk smitta eller HIV-smitta.

I motiven till 2001 års ändringar uttalade regeringen att det både med hänsyn till de mycket vida tillämpningsområden som gäller för gärningarna och mot bakgrund av hur andra jämförliga stadganden är utformade tedde sig något missvisande att förevarande bestämmelser endast anger en sådan speciell omständighet som ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Det var därför lämpligt att det då gällande rekvisitet byttes ut mot en mer generell reglering (prop. 2000/01:85, s. 46).

Den nya och alltjämt gällande lydelsen innebar i fråga om vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom i kombination med rattfylleribrott inte någon förändring i sak. Bedömningen av om brottet är grovt ska ske utifrån en helhetsbedömning. De omständigheter som särskilt anges är exempel och inte någon uttömmande reglering (a. prop. s. 47). I förarbetena ges exempel på de situationer då de särskilt angivna omständigheterna kan bli tillämpliga. Att någon utövat dödligt våld mot annan utan att uppsåt till dennes död har förelegat torde ofta vara ett handlingssätt som är att bedöma som ett medvetet risktagande av allvarligt slag. Ett annat tänkbart fall är att en

nykter bilförare gör sig skyldig till ett så utpräglat risktagande att han eller hon kan anses vara i det närmaste helt likgiltig för konsekvenserna utan att ett eventuellt uppsåt varit för handen (a. prop. s. 46). Ytterligare exempel är att sikta med ett livsfarligt vapen mot någon och vapnet därvid går av eller att medvetet avlossa ett skott som genom oaktsamhet träffar en person. Som grovt brott bör även bedömas de fall där någon har till uppgift att övervaka en farlig verksamhet och är oaktsam, vilket orsakar någons död. Som exempel kan nämnas den som har till uppgift att kontrollera en särskilt riskfylld process men som inte vidtar rimliga säkerhetsåtgärder. Ett annat exempel kan vara en ansvarig arbetsledare som tillåter arbete förenat med risker utan att iaktta gällande säkerhetsföreskrifter (a. prop. s. 48 f.).

4.2 Arbetsmiljöbrott

I sammanhanget ska även nämnas den specialbestämmelse som finns i brottbalken för fall när vissa vållandebrott begåtts i en verksamhet där en arbetstagare utfört arbete för en arbetsgivares räkning. Enligt 3 kap. 10 § brottbalken döms för arbetsmiljöbrott om brott, som i 3 kap. 7-9 §§ sägs, har begåtts genom att någon uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosatt vad som i enlighet med arbetsmiljölagen (1977:1160) ålegat honom till förebyggande av ohälsa eller olycksfall, till straff som sägs i nämnda lagrum. Straffskalan för arbetsmiljöbrott bestäms således av vad som stadgas för antingen vållande till annans död, vållande till kroppsskada eller sjukdom eller framkallande av fara för annan.

4.3 Konkurrensfrågor

Vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom begås ofta samtidigt som något annat brott, t.ex. rattfylleri eller misshandel. Domstolen måste i dessa fall avgöra om det ska dömas till ansvar för ett eller flera brott.

Om en person samtidigt gör sig skyldig till rattfylleri och till vållande till annans död eller vållande till kroppsskada eller sjukdom anses två brott föreligga. Över dessa döms i s.k. brottskonkurrens, dvs. för båda brotten. Detsamma anses gälla i fråga om vållande till annans död respektive vållande till kroppsskada eller sjukdom och vårdslöshet i trafik, oberoende av om något eller några av brotten bedöms som grova. I det lagstiftningsärendet då straffet för vållande till annans död, grovt brott, skärptes uttalade Lagrådet att utrymmet för att döma någon för enkelt rattfylleri och grovt vållande till annans död eller grovt vållande till kroppsskada eller sjukdom i praktiken torde bli mycket begränsat (prop. 1993/94:44, s. 113.)

Även beträffande misshandelsfallen anses två brott föreligga och domstolarna dömer i brottskonkurrens, t.ex. för grov misshandel i förening med vållande till annans död, grovt brott.

Som närmare redogjorts för under 4.2 ovan består brottsbeskrivning för arbetsmiljöbrottet delvis av en hänvisning till brotten i bl.a. 3 kap. 7 och 8 §§ brottsbalken. Vid arbetsmiljöbrott bestående i brott enligt nämnda bestämmelser är det alltså inte fråga om någon egentlig konkurrenssituation eftersom gärningsmannen i dessa fall som regel inte begått flera brottsliga gärningar. Vid arbetsmiljöbrottets tillkomst uttalade departementschefen att om någon ska dömas för arbetsmiljöbrott ska han självfallet inte för den gärningen också dömas för sådant brott som sägs i 3 kap. 7 eller 8 § (prop. 1990/91:140, s. 130).

5 Tidigare överväganden i fråga om straffnivåer för vållandebrotten

5.1 1994 års reform

Straffskalorna för vållande till annans död respektive vållande till kroppsskada eller sjukdom ändrades i samband med 1994 års reform och utgjorde en del av ett större åtgärds paket mot trafikonykterhet (se avsnitt 4.1.1).

Maximistraffet för grovt brott höjdes från fyra till sex års fängelse för vållande till annans död, grovt brott, och från två till fyra års fängelse för vållande till kroppsskada eller sjukdom, grovt brott. Vad gäller brottet vållande till annans död uttalade regeringen att höjningen skulle ge erforderligt utrymme för straffmätning i sådana exceptionella fall då gärningsmannen varit i det närmaste helt likgiltig inför effekterna av sitt handlande och gärningen därför i subjektivt hänseende ligger på gränsen till eventuellt uppsåt (prop. 1993/94:44, s. 49 f.). Maximistraffet bestämdes med beaktande av det straffminimum som gäller för dråp, dvs. fängelse i sex år. Regeringen ansåg resonemanget i viss utsträckning tillämpligt även för vållande till kroppsskada eller sjukdom. Straffskärpningen skulle också åstadkomma en rimlig relation mellan straffskalorna för de två brotten (a. prop. s. 50). Som exempel på sådana exceptionella fall som straffskärpningen avsåg, angavs att en berusad bilförare medvetet styr sitt fordon mot annan och därvid kör på och dödar denne och gärningen sålunda i subjektivt hänseende ligger på gränsen till eventuellt

uppsåt (a. prop. s. 49). I fråga om en eventuell höjning av straffminimum uttalade regeringen att de nya rekvisiten för grovt brott innefattande en skärpt syn på dödsvållande och vållande till kroppsskada eller sjukdom vid trafikonykterhetsbrott. Det fanns därutöver – vilket hade föreslagits av vissa remissinstanser – enligt regeringen inte skäl att höja straffminimum för grovt brott (a. prop. s. 49).

5.2 Rattfylleriutredningen

I justitieutskottets betänkande 2002/03:JuU10 anförde utskottet som sin mening att riksdagen borde ge regeringen till känna att den kommande utredningen av rattfylleri lagstiftningen också skulle omfatta vållande till annans död i samband med rattfylleri. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

I utredningens direktiv tog regeringen upp de lagändringar som gjordes år 1994 och som innebar dels att den omständigheten att gärningsmannen samtidigt gjort sig skyldig till rattfylleri särskilt ska beaktas vid bedömning av om brotten vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom är grova, dels att straffmaximum höjdes för båda brotten (dir. 2003:174). Vidare angavs att det finns anledning att nu utvärdera vilket genomslag lagändringarna har fått i rättstillämpningen och överväga om det finns något behov av förändringar. Rattfylleriutredningen avlämnade ett delbetänkande i januari 2006, Rattfylleri och sjöfylleri, SOU 2006:12.

Utredningen har gått igenom så gott som samtliga tingsrättsdomar och – så långt det varit möjligt – hovrättsdomar där åtal för vållande till annans död i samband med rattfylleri brott har lett till fällande domar under åren 1991–1992, 1994–1996 samt 2001–2004. För en fullständig redogörelse av utredningens praxisgenomgång hänvisas till betänkandet (s. 216–223 samt 399–414). Beträffande vållande till kroppsskada eller sjukdom i kombination med rattfylleri har utredningen begränsat genomgången till domar från underrätterna åren 1992, 2002 och 2003. Även i denna del hänvisas till betänkandet (s. 223 f.). I korthet kan sägas

att utredningen konstaterar att lagändringarna har fått genomslag i rättstillämpningen. Till skillnad från tidigare rubriceras brotten normalt som grova om de skett i kombination med rattfylleri, vilket har inneburit en straffskärpning. Därtill bedöms grova brott allvarigare i dag än för tio år sedan. Utredningen har funnit att genomslaget är särskilt tydligt vad gäller vållande till annans död i kombination med rattfylleri. Under senare år har praxis stabiliserats på en nivå som kan sägas ligga på fängelse ett år och sex månader eller i vissa fall längre (två år eller drygt två år), vilket i huvudsak innebär en fördubbling i förhållande till straffmätningen före 1994 års reform. När det gäller vållande till kroppsskada eller sjukdom konstaterar utredningen att straffen blivit något längre. Under år 2003 ligger fängelsestraffen som regel på mellan en och sex månaders fängelse.

Utredningen redovisade utförligt Högsta domstolens (HD) avgörande i rättsfallet NJA 2005 s. 674. HD fastställde där ett fängelsestraff på ett år och sex månader för en person som gjort sig skyldig till grovt rattfylleri och vållande till annans död, grovt brott. Personen i fråga hade med 2,17 promille alkohol i blodet kört på och vållat två personers död. Enligt HD förelåg det i det fallet inte några försvärande omständigheter andra än dem som gjort att brottet ska bedömas som grovt och heller inte några förmildrande omständigheter. HD uttalade att det av hovrätten fastställda fängelsestraffet på ett år och sex månader fick anses innefatta en sådan i förhållande till tiden för 1994 års reform skärpt syn på brott av aktuellt slag som avsågs med reformen och fick anses motsvara brottets straffvärde.

5.2.1 Rattfylleriutredningens slutsatser

Utredningen konstaterade att den genomgång av domar som gjorts, helt klart visade att 1994 års ändringar beträffande vållandebrotten fått genomslag i rättstillämpningen.

I sitt ställningstagande pekade utredningen på att det finns avsevärda skillnader mellan uppsåtliga och oaktsamma brott och att ett uppsåtligt brott måste anses ha ett högre straffvärde än ett

oaktsamt. Mot bakgrund av detta är det enligt utredningens mening inte rimligt att straffskalan för grovt vållande till annans död höjs så att den överlappar straffskalan för dråp, vilken är fängelse i lägst sex och högst tio år. Utredningen såg heller inte någon anledning att föreslå en höjning av minimistraffet för grovt vållande till annans död utan ansåg att straffskalan står väl i paritet med straffskalorna för andra brott. Man måste enligt utredningens mening ha i åtanke att brottet grovt vållande till annans död kan avse vitt skilda situationer och att straffvärdet hos olika gärningar kan variera mycket.

Utredningen fann det rimligt att maximistraffet för vållande till kroppsskada eller sjukdom överlappar minimistraffet för grov misshandel eftersom effekten, dvs. kroppsskadan, kan vara mycket mer varierande när det gäller vållande till kroppsskada och misshandel än när det gäller vållande till annans död och dråp. Utredningen ansåg vidare att straffsatserna för vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom står i rimlig proportion till varandra.

Beträffande domstolarnas användning av straffskalan ansåg utredningen att den straffmättingspraxis som tillämpas inte är anmärkningsvärd och knappast kan sägas ligga lägre än vad som, på ett generellt plan, tillämpas av domstolarna vid andra typer av brott. Utredningen pekade vidare på att straffvärdet för grovt rattfylleri i kombination med vållande till annans död är starkt beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Utredningen föreslog därför inte några ändringar i den nuvarande regleringen.

5.3 Departementspromemorian Vållandebrotten i trafiken

Rattfylleriutredningens bedömning var således att några förändringar vad gällde straffskalorna för vållandebrotten inte borde göras. Utredningens lade därför inte fram några lagförslag i denna del.

Som ett led i beredningen av Rattfylleriutredningens betänkande, remitterades även departementspromemorian Vållande-

brotten i trafiken (Ds 2006:7). I promemorian lämnades förslag till två nya straffbestämmelser i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott – vållande till annans död vid fordonstrafik och vållande till kroppsskada eller sjukdom vid fordonstrafik. Enligt förslagen i promemorian skulle straffskalan för vållande till annans död vid fordonstrafik vara fängelse i högst två år eller, om brottet var grovt, fängelse i lägst ett och högst sex år. Det skulle vidare, till skillnad från den generella bestämmelsen i brottsbalken, inte finnas någon särskild straffskala för ringa brott. Straffskalan för vållande till kroppsskada eller sjukdom vid fordonstrafik skulle vara böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet var grovt skulle straffet vara fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brotten är grova skulle särskilt beaktas om föraren i samband med brotten även gjort sig skyldig till grov vårdslöshet i trafik, rattfylleri eller grovt rattfylleri.

Det uttalades i promemorian att det inte var aktuellt att förändra den grundläggande skillnad som finns i straffvärdehänseende mellan uppsåtliga och oaktsamma gärningar. Den där föreslagna förändringen syftade inte i huvudsak till att förändra straffvärdet för brottet så att det skulle närmare sig straffminimum för dråp, vilket är fängelse sex år. Vad det i stället handlade om var att anlägga en strängare syn på medvetna risktaganden eller andra grova överträdelse av viktiga trafikregler som leder till allvarliga konsekvenser i form av dödsfall. Sådant risktagande skulle, enligt bedömningen i promemorian, åsättas ett straffvärde som bättre motsvarade den grad av bristande hänsyn gentemot andra människors liv och hälsa som handlandet ger uttryck för och de förödande konsekvenser handlandet leder till. Skäl att ändra de grundläggande rekvisiten för ansvar ansågs dock inte föreligga. I promemorian diskuterades hur den skärpta synen på vållandebrott bäst kom till uttryck. Ett alternativ var att förändra straffskalan för de befintliga brotten i 3 kap. 7 och 8 §§ brottsbalken. En skärpning av straffskalan för brottsbalksbrotten skulle dock, uttalades i promemorian, även påverka straffmätningen för brott där straffvärdet redan i dag var ett år eller högre.

I promemorian konstaterades att praktiskt taget alla människor kommer i daglig kontakt med trafiken och exponeras för dess risker. Samtidigt har det politiska beslutsfattandet präglats av allt mindre tolerans för dödsolyckor och allvarliga skador i trafiken. År 1997 beslutade riksdagen om den s.k. nollvisionen. Även om utvecklingen på trafiksäkerhetsområdet är positiv konstaterades det att det var långt kvar innan de mål som satts upp i nollvisionen var nådda. Det upprepades också vad Rattfylleriutredningen konstaterat, nämligen att det fanns vissa omständigheter som tydde på att rattfylleriet har ökat.

I promemorian uttalades att vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom som sker i samband med rattfylleri eller andra grova överträdelser av viktiga trafikregler är brott som utmärkts av ett mycket medvetet och påtagligt risktagande och att det därför var befogat att ifrågasätta huruvida 1994 års straffskärpningar fått tillräckligt genomslag. I ljuset bl.a. av den allt mindre toleransen som finns för att oskyldiga människor dödas eller skadas i trafiken, fanns det anledning att anlägga en skärpt syn på vållandebrott vid fordonstrafik. Däremot framstod, enligt vad som uttalades i promemorian, behovet av att generellt skärpa straffen för vållandebrotten inte som särskilt uttalat. Vid en avvägning mellan dessa intressen konstaterades i promemorian att det fanns skäl att, i stället för att föreslå en generell höjning, försöka ringa in de fall som det skärpta synsättet borde omfatta och konstruera bestämmelser utifrån det. Vad som i första hand därvid kunde bli aktuellt var enligt promemorian mening särskilda bestämmelser om vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom som sker vid fordonstrafik. Med en sådan reglering skulle det endast dömas för dessa brott och inte för de generella brottsbalksbrotten, dvs. bestämmelserna skulle tillämpas i lagkonkurrens.

Det konstaterades i promemorian att det utifrån systematiska skäl kunde ifrågasättas om man skulle införa nya straffbud vars tillämpningsområde sammanfaller med befintliga straffbuds tillämpningsområde. Slutsatsen blev emellertid att det förelåg sakliga skäl för att göra avsteg från den generella systematiken.

Med departementspromemorian som grund utarbetades en lagrådsremiss, med förslag till särskilda vållandebrott vid fordonstrafik. Den socialdemokratiska regeringen beslutade kort före valet till riksdagen i september 2006 att överlämna remissen till Lagrådet. Efter regeringsskiftet, som blev följden av riksdagsvalet, beslutade den ny tillträdde regeringen att återkalla förslaget, innan Lagrådet avgett något yttrande.

5.4 Remissynpunkter på Rattfylleriutredningens respektive departementspromemorians förslag

En majoritet av de remissinstanser som yttrade sig över promemorian tillstyrkte förslagen eller lämnade dem utan erinran. Bland dessa fanns Riksdagens ombudsmän, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Göteborgs tingsrätt, Kalmar tingsrätt, Brottsoffermyndigheten, Kustbevakningen, Polisförbundet, Svensk Trafikmedicinsk förening, Trafikförsäkringsföreningen, Sveriges försäkringsförbund, Nationalföreningen för Trafiksäkerhetens främjande, Tull-Kust, IOGT-NTO, Motormännens riksförbund och Motorförarnas helnykterhetsförbund. Ett antal remissinstanser avstyrkte dock promemorians förslag och delade utredningens bedömning att det inte fanns några skäl eller kriminalpolitiska behov att ändra straffskalorna för vållande till annans död respektive vållande till kroppsskada eller sjukdom. Till dessa hörde Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet och Sveriges advokatsamfund.

Vad särskilt gällde promemorians förslag om att införa två nya bestämmelser för vållandebrott som begåtts vid fordonstrafik, anlade flera remissinstanser principiella synpunkter mot förslagen. Hovrätten över Skåne och Blekinge ansåg att de föreslagna minimistraffen var mindre väl avvägda och att det, vad gäller vållande till kroppsskada eller sjukdom vid fordonstrafik, skulle

strida mot allmänna principer att inte ha överlappande straffskalor. Justitiekanslern ansåg att förslaget inte stämde överens med det principiella kravet inom straffrätten att likvärdiga fall ska bedömas lika. Enligt Justitiekanslern fanns det oaktsamma vållanden utanför trafikområdet som framstår som lika klandervärda som ett motsvarande förfarande kopplat till ett trafikbrott. Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet anlade ett motsvarande synsätt. Justitiekanslern anförde att det ankommer på lagstiftaren att beakta kravet på att likvärdiga fall i princip ska bedömas lika och att det är domstolarna som bäst har förmåga att sätta ett visst brott i relation till andra brott och bedöma vilket straff som vid en sådan avvägning är det rimliga.

6 Praxisgenomgång

6.1 Inledning

Rattfylleriutredningen hade uppdraget att utvärdera hur bestämmelserna om vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom har tillämpats när brotten har begåtts i samband med rattfylleri. Uppdraget var en konsekvens av ett tillkännagivande från riksdagen, vilket bl.a. tog sin utgångspunkt i en frågeställning om huruvida 1994 års lagändringar fått genomslag i rättstillämpningen.

Som redogjorts för ovan, jfr avsnitt 5.2, gick Rattfylleriutredningen igenom samtliga tingsrättsdomar där åtal för vållande till annans död i samband med rattfylleribrott lett till fällande dom under åren 1991-1992, 1994-1996 och 2001-2004. I förekommande fall omfattade genomgången även avgöranden från hovrätt. När det gäller vållande till kroppsskada eller sjukdom i kombination med rattfylleribrott begränsade utredningen sin genomgång till åren 1992, 2002 och 2003. Genomgången avsåg endast avgöranden från underrätterna. En närmare redogörelse för Rattfylleriutredningens iakttagelser finns i dess betänkande, se s. 216-224 respektive 399-414.

Rattfylleriutredningen har utfört ett gediget arbete med att kartlägga tillämpningen av vållandebrotten när de begås i kombination med rattfylleri. Ansvar enligt 3 kap. 7 eller 8 § brottsbalken kan emellertid bli aktuellt även i andra fall, t.ex. i samband med något annat trafikbrott såsom vårdslöshet i trafik, i en

misshandelssituation eller i något annat sammanhang. Det finns inte någon samlad bild av hur påföljdsval och straffmätning i dag ser ut i dessa fall. Inför de överväganden som föregått denna promemoria gav regeringen därför i uppdrag åt Brottsförebyggande rådet (Brå) att inhämta domar som meddelats beträffande vållande till annans död, grovt brott, och vållande till kroppsskada eller sjukdom, grovt brott, under åren 2001-2005. Brå har i anledning av uppdraget inhämtat samtliga domar under de aktuella åren som rört något av de angivna brotten. Domarna har meddelats av tingsrätt eller i förekommande fall hovrätt respektive Högsta domstolen.

Totalt har 321 domar samlats in. Domarna finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2007/3874/L5).

6.2 Vållande till annans död

Av de insamlade domarna rörde 128 stycken vållande till annans död, grovt brott. En klart övervägande del (cirka 70 %) gällde fall som hade någon koppling till ett trafikbrott, framför allt rattfylleri eller vårdslöshet i trafik. Det är långt ifrån alltid som domstolarna redovisat vilken av punkterna i 3 kap. 7 § andra stycket som tillämpats, men i de fall det skett har det nästan uteslutande varit fråga om första ledet i punkt 2 ("gärningsmannen, när det krävs särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller annat medel").

En inte obetydlig del (cirka 30 %) gällde fall där det orsakade dödsfallet hade skett i samband med ett misshandelsbrott, eller med något annat brott mot person. I de fallen hänvisade domstolarna nästan uteslutande till andra stycket punkten 1 ("gärningen har innefattat medvetet risktagande av allvarligt slag").

Slutligen fanns även en handfull mål där saken enbart rört vållande till annans död. Exempel på sådana fall är någon riktat ett skarpladdat vapen mot en annan person och vapnet av misstag gått av med dödlig utgång som följd. Även i dessa fall har domstolarna hänvisat till andra stycket punkten 1.

Möjligheterna att ge en samlad bild beträffande påföljdsval och straffmätning försvåras givetvis av hänsyn i de enskilda fallen, såsom gärningsmannens ålder och förekomsten av försvårande eller förmildrande omständigheter eller annan brottslighet med betydelse för påföljdsbestämningen. Fängelse, eller annan form av frihetsstraff, har som regel valts som påföljd om inte särskilda skäl talat med styrka mot det. Den bild som tonar fram beträffande brott som begåtts i samband med fordonstrafik bekräftar Rattfylleriutredningens slutsatser, jfr avsnitt 5.2 ovan. Beträffande brott som begåtts tillsammans med misshandel eller något annat brott mot person, är bilden mer diversifierad. Påföljden har i regel bestämts till fängelse. I de allvarligaste fallen närmar sig påföljdsnivåerna straffminimum för dråp, samtidigt som det finns exempel på fall där påföljden stannat vid något eller några års fängelse. Avseende den kategori brott som inte har samband med något annat brott valdes oftast en frihetsberövande påföljd, i form av fängelse, sluten ungdomsvård eller rättspsykiatrisk vård, men även icke frihetsberövande påföljder såsom villkorlig dom i förening med böter förekommer.

6.3 Vållande till kroppsskada eller sjukdom

Totalt rörde 193 domar vållande till kroppsskada eller sjukdom. I likhet med förhållandena kring vållande till annans död har de flesta brotten begåtts i samband med ett trafikbrott (cirka 85 %). Vad gäller brott med sådan anknytning bekräftas även i dessa delar de iakttagelser som Rattfylleriutredningen gjort i sin genomgång, se avsnitt 5.2.

Vållande till kroppsskada eller sjukdom förekommer mer undantagsvis som ett självständigt brott i kombination med något våldsbrott. De fåtal fall som enbart rör vållande till kroppsskada eller sjukdom, eller det brottet i kombination med exempelvis ett brott mot någon arbetsrättsrelaterad författning rör t.ex. spridande av HIV-smitta eller skadevållande handlingar utförda på hälso- och sjukvårdens område utan erforderlig legitimation eller utbildning. I förstnämnda fall bestämdes påföljden till fängelse,

medan påföljden i det sistnämnda fallet stannade vid villkorlig dom och böter.

7 Överväganden

7.1 Inledning

Mot bakgrund av vad som redovisats ovan kan det konstateras att frågan om straffnivåerna för vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom har varit föremål för överväganden vid flera tillfällen. Senast straffskalorna ändrades var i början av 1990-talet då straffmaximum höjdes för båda brotten. Frågan har dock fortsatt att vara aktuell. Från parlamentariskt håll har detta så sent som år 2003 resulterat i ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen att utreda frågan närmare. Ett förslag som innebär en strängare syn på vållandebrott som skett i samband med rattfylleri och andra allvarliga trafikbrott presenterades i departementspromemorian Vållandebrotten i trafiken. En majoritet av remissinstanserna förordade den föreslagna regleringen. Förslaget fick dock kritik för den valda juridiska konstruktionen.

Enligt den bedömning som görs i denna promemoria finns det stöd för att ta upp frågan om en skärpt syn till förnyat övervägande.

7.2 En skärpt syn

Samhällets krav på skydd mot angrepp på person har ökat. Kraven på en strängare reaktion på sådana brott har också ökat. Det-

ta är uppenbart i ett historiskt perspektiv, men även från senare tid finns tydliga exempel på en sådan utveckling. Här kan nämnas reformen år 2005 av sexualbrottslagstiftningen och dessförinnan införandet av brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

I regeringsförklaringen av den 6 oktober 2006 sägs att påföljdssystemet ska reformeras i syfte att öka rättssäkerheten och stärka rättstryggheten för allmänheten. Det anges också att regeringen vill skärpa straffen för misshandel och grov misshandel, våldtäkt och grov våldtäkt, rån och grovt rån samt grov kvinnofridskränkning. Som ett led i detta arbete har regeringen den 29 mars 2007 tillkallat en särskild utredare med uppdraget att bl.a. överväga och föreslå förändringar av strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott (dir. 2007:48). Det ingår inte i uppdraget att göra en generell översyn av straffskalorna, men det står utredaren fritt att föreslå förändringar av straffskalan för något särskilt brott. Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2008.

Som framkommit genom den praxisgenomgång som företagits inom Justitiedepartementet begås en övervägande del av vållandebrotten i kombination med ett trafikbrott. Trafiksituationer är något som praktiskt taget alla människor dagligen kommer i kontakt med, antingen som förare, passagerare eller gångtrafikanter. Vi exponeras dagligen för de risker som är förenade med trafiken.

När vållande till annans död har begåtts i en trafiksituation har brottet ofta begåtts i kombination med rattfylleri eller vårdslöshet i trafik, eller båda brotten i förening. Som Rattfylleriutredningen utvecklat torde det, i de trafiksituationer som nu är aktuella, höra till ovanligheterna att det finns uppsåt i förhållande till att någon dör (SOU 2006:12, s. 214 och 228).

En annan relativt sett stor kategori är, som genomgången av de insamlade domarna också visat, de vållandebrott som begås i kombination med ett misshandelsbrott. Det kan exempelvis handla om fall där en person avlider sedan han eller hon blivit

misshandlad, men där det inte förelegat något uppsåt till denna effekt hos gärningsmannen.

Den uppsåtliga form av dödande som ligger närmast till hands är dråp enligt 3 kap. 2 § brottsbalken. Straffskalan för dråp sträcker sig från fängelse i sex år till fängelse i tio år. En grundhållning inom straffrätten är att uppsåtliga brott har ett högre straffvärde än oaktsamma brott. Det är främst den högre graden av likgiltighet som gärningsmannen visar inför bl.a. andra människors liv och hälsa som gör att rättsordningen typiskt sett ser allvarigare på uppsåtliga än på oaktsamma gärningar. Praxisgenomgången uppvisar exempel på fall där vållandebrottet föregåtts av ett mycket allvarligt och medvetet risktagande i flera led, vilket till slut resulterat i en olycka av värsta slag.

Vållandebrotten i 3 kap. brottsbalken syftar ytterst till att värna respekten för människoliv och den kroppsliga integriteten. De avser att förhindra framkallande av sådana farliga situationer där t.ex. dödsfall eller invalidiserande skador kan bli en konsekvens. Dessa vållandebrott, oavsett om de begås i en trafiksituation, i samband med t.ex. en misshandel eller på något annat sätt, utmärks ofta av ett påtagligt risktagande, där gärningsmannen inte sällan varit likgiltig inför risken att andra människors liv eller hälsa satts på spel.

Regeringen har som anförts aviserat sin avsikt att låta samhällets strängare syn på våldsbrottslighet komma till uttryck i lagstiftningen. Vållandebrotten syftar i grunden till att skydda samma intressen som de straffbestämmelser som den särskilde utredaren har att beakta. Det finns en allt mindre tolerans från samhällets sida mot att människor dödas eller skadas, oavsett om det sker i trafiken, till följd av misshandel eller av något annat liknande skäl. Det finns därför anledning att anlägga en skärpt syn på vållandebrotten och överväga vilka förändringar som är påkallade för att bestämmelserna ska stå i bättre överensstämmelse med synen på allvaret i denna typ av brottslighet.

7.3 Straffet för vållande till annans död, grovt brott, skärps

Förslag och bedömning: Straffminimum för vållande till annans död, grovt brott, höjs till fängelse i ett år.
Straffskalan för vållande till kroppsskada eller sjukdom ändras inte.

7.3.1 Skälen för förslaget och bedömningen

Enligt 3 kap. 7 § brottsbalken döms den som av oaktsamhet orsakar annans död för vållande till annans död till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter. Om brottet är grovt föreskrivs fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Enligt 3 kap. 8 § brottsbalken döms den som av oaktsamhet åsamkar annan sådan kroppsskada eller sjukdom som inte är ringa till böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet är grovt döms till fängelse i högst fyra år.

En skärpt syn på vållandebrotten bör avse, men också inskränkas till, de allvarligaste fallen. En lämplig avgränsning är att överväga förändringar endast för de vållandebrott som bedöms som grova och där det alltså som regel varit fråga om gärningar som innefattat medvetna risktaganden av allvarligt slag eller fall där gärningsmannen gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

Det bör inte göras några förändringar beträffande de grundläggande rekvisiten för ansvar. Inte heller har det framkommit något som ger anledning att överväga förändringar av de omständigheter som kvalificerar brottet som grovt. Det strängare synsättet bör i stället lämpligen ges genomslag genom förändringar av straffskalan.

En straffskaleförändring

Påföljdsbestämningen ska göras med utgångspunkt i hur allvarlig och klandervärd brottsligheten är. Straff ska bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde (29 kap. 1 § första stycket brottsbalken). Det är straffskalan som anger ramarna för bedömningen av gärningens straffvärde och det är genom straffskalan som lagstiftaren ger uttryck för hur allvarligt brottet är. Samhällsutvecklingen medför förändringar i synen på olika brottsstraffvärde såsom de kommer till uttryck i straffskalorna.

Grundläggande för utformningen av påföljdssystemet som helhet men också för de enskilda brottens straffskalor, är principerna om proportionalitet och ekvivalens. Principerna innebär att svårare brott ska bestraffas strängare än lindrigare brott och att lika svåra brott ska bestraffas lika strängt. I proportionalitetsprincipen får även anses ligga att straffskalorna inbördes förhåller sig till varandra på ett sådant sätt att brott som anses vara allvarligare än andra brott också har en strängare straffskala. Det finns anledning att överväga om straffvärdet, såsom det kommer till uttryck i straffskalorna, beträffande den allvarliga brottslighet det är fråga om här, ligger på en välavvägd nivå och om det kan uppfattas som rimligt.

De i brottsbalken och i andra straffstadganden angivna straffskalorna är, i vart fall delvis, resultatet av kriminalpolitiska överväganden. De har fastlagts efter de värderingar som rådde vid deras tillkomst och efter en jämförelse med övriga straffbud. De anger en nedre och en övre gräns för det straff som ska kunna följa på ett visst brott. För att proportionalitetsprincipen ska få något innehåll måste värderingar göras av hur allvarliga olika brott är. Sådana värderingar är inte givna en gång för alla. De förändras i takt med samhällsutvecklingen.

En höjning av maximistraffet får i första hand betydelse för de allra allvarligaste brotten inom den aktuella brottstypen. Maximistraffen för vållandebrotten höjdes genom lagändringarna 1994 och något ytterligare behov av sådana förändringar kan inte

anses föreligga. Istället bör övervägandena avse förändringar av minimistrafvet.

Vållande till annans död

Det är befogat att se mycket allvarligt på en gärning som innebär att en person av oaktsamhet orsakar en annan persons död. Gemensamt för alla de gärningar som bedöms som grovt brott – och där den strängare straffskalan blir tillämplig – är att de som regel innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag eller att gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag. Det är alltså fråga om fall där gärningsmannens beteende framstår som särskilt klandervärt. Även om resultatet inte varit avsett från gärningsmannens sida har situationerna ofta ändå varit sådana att han eller hon haft anledning att räkna med att någon eller några skulle kunna mista livet till följd av den uppkomna situationen. Som konstaterats ovan, se avsnitt 7.2, handlar det i dessa fall många gånger om ett allvarligt och medvetet risktagande i flera led. Klandervärdheten i ett sådant handlande, ställt i relation till ett uppsåtligt dödande som skulle bedömas som dråp, kan inte anses som så mycket mindre att den avsevärda skillnad i påföljdshänseende som blir följderna av dagens lagstiftning är motiverad.

Straffminimum för vållande till annans död, grovt brott, ligger i dag på fängelse sex månader. Andra brott med samma straffminimum är t.ex. vissa förmögenhetsbrott såsom grov stöld (8 kap. 4 § brottsbalken), grovt bedrägeri (9 kap. 3 § brottsbalken) och grovt häleri (9 kap. 6 § andra stycket). Det är, särskilt mot bakgrund av den strängare syn som ska anläggas på allvarliga våldsbrott, uppenbart att vållande till annans död, grovt brott, i dagsläget har en straffskala som inte fullt ut motsvarar synen på brottets allvar och som inte heller förhåller sig till straffskalorna för vissa andra brott på ett adekvat sätt.

Vållande till annans död enligt 3 kap. 7 § andra stycket är ett brott av sådant allvar att det bör föranleda en sträng påföljd. Det är dock viktigt att straffskalan utformas på ett sådant sätt att det går att undvika enskilda fall där den tilltalade döms hårdare än vad som kan anses befogat. I avvägningen måste också beaktas det pågående utredningsarbete som regeringen beslutade om den 29 mars 2007, se avsnitt 7.2. Den särskilde utredaren ska som nämnts överväga och föreslå förändringar av strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott. Det ingår vidare i utredarens uppdrag att överväga förändringar som ger en större spännvidd i straffmätningen vid brott i allmänhet när det har funnits försvårande eller förmildrande omständigheter. Vid de överväganden som görs i denna promemoria får utgångspunkten vara att de framtida förslagen från den särskilde utredaren kan komma att medföra en skärpning av straffnivåerna på ett mer generellt plan. Mot den bakgrunden och då det är viktigt att det finns tillräckligt utrymme för en nyanserad straffmätning i enskilda fall görs bedömningen att straffminimum för vållande till annans död, grovt brott, bör höjas till fängelse i ett år.

Den föreslagna ändringen avser således enbart straffskalan för de fall som ska bedömas som grovt brott. Avsikten är inte att åstadkomma någon förskjutning i domstolarnas brottsrubricering när det gäller gränsen mellan normalbrottet och grovt brott. Som konstaterats ovan finns inte heller skäl att göra några förändringar i de omständigheter som kvalificerar brottet som grovt. Den skärpta synen är avsedd för de verkligt allvarliga fallen, dvs. de fall som också rubriceras som grovt brott. Med beaktande av den höjning av straffmaximum för grovt brott som skedde år 1994 kommer även fortsättningsvis att finnas utrymme för en nyanserad straffmätning för grova brott. Den föreslagna förändringen är inte avsedd att få genomslag i domstolarnas straffmätning och påföljdsval för de gärningar som bedöms som vållande till annans död av den s.k. normalgraden. Det finns därför inte något skäl att föreslå ändringar i straffskalan för brott av normalgraden. Även med den föreslagna höjningen av straffmi-

nimum för grovt brott kommer straffskalorna för normalbrottet och det grova brottet att delvis överlappa varandra.

Någon förändring av den särskilda straffskalan för ringa brott bör inte heller ske.

Vållande till kroppsskada eller sjukdom

Straffskalan för vållande till kroppsskada eller sjukdom, grovt brott, löper från allmänna fängelseminimum till fängelse fyra år. Vid t.ex. trafikolyckor med berusade eller vårdslösa förare kan det ofta endast vara slumpen som avgör om offret avlider eller överlever. De som överlever kan ha åsamkats mycket allvarliga skador, vilka i sin tur kan medföra avsevärda funktionsnedsättningar eller invaliditet. Enskilda brott kan därför vara mycket allvarliga och således ha betydande straffvärde. Straffskalan bör ge uttryck för detta, vilket kan tala för en höjning av straffminimum för de brott som bedöms som grova.

I sammanhanget måste dock beaktas att kvalificeringsgrunderna för grovt brott i första hand avser graden av oaktsamhet och omständigheter hos gärningsmannen. Det innebär i sin tur att brottet kan bedömas som grovt även om den orsakade skadan eller sjukdomen inte varit av särskilt allvarligt slag. Det grova brottet kan således omfatta många olika typer av fall, från de allra värsta skadorna till mindre allvarliga blessyrer, dock givetvis beaktat att fall där skadan eller sjukdomen är att betrakta som ringa helt faller utanför det straffbara området. Det ligger i sakens natur att straffskalan för ett sådant brott måste återspegla detta förhållande. Bland de insamlade domarna finns exempel på fall av mindre allvarliga misshandelsbrott med lindriga skador i förhållande till vilka det endast föreligger oaktsamhet. Det medvetna risktagande som det uppsåtliga misshandelsbrottet ansågs utgöra, medförde att vållandebrottet bedömdes som grovt. Ett höjt minimistraff för vållande till kroppsskada eller sjukdom, som då också skulle överstiga minimistraffet för det uppsåtliga misshandelsbrottet, skulle i sådana fall kunna medföra orimliga konsekvenser. Det görs därför bedömningen att något förslag till höj-

ning av straffminimum för vållande till kroppsskada eller sjukdom inte bör läggas fram.

Arbetsmiljöbrott

Som närmare redogjorts för under 4.2 ovan, medför arbetsmiljöbrottets konstruktion att en straffskärpning för vållande till annans död innebär en motsvarande straffskärpning för arbetsmiljöbrott som innefattar brott enligt 3 kap. 7 § brottsbalken. Vid arbetsmiljöbrottets tillkomst uttalade departementschefen att vid bedömningen av hur allvarligt arbetsmiljöbrottet är, skulle visserligen den skada som en olycka leder till vägas in, men att mer betydelsefullt för gärningens straffvärde var graden av vållande (prop. 1990/91:140, s. 131). Det är därför följdriktigt att den skärpta syn som bör komma till uttryck i straffskalan för vållande till annans död också får genomslag för arbetsmiljöbrott bestående i att den tilltalade orsakat en annan persons död.

8 Kostnader och övergångsbestämmelser

Förslaget föreskriver en straffskärpning men innebär ingen nykriminalisering. Förslaget bör medföra att längre fängelsestraff kommer att dömas ut samt att fängelse kan komma att väljas som påföljd i stället för villkorlig dom eller skyddstillsyn. Längre fängelsestraff medför visserligen en kostnadsökning för Kriminalvården. Den praxisgenomgång som verkstälts av Rattfylleriutredningen samt den som gjorts inom Justitiedepartementet för utarbetandet av denna promemoria visar emellertid att omfånget av den aktuella brottsligheten årligen ligger på en jämförelsevis låg nivå. Cirka 20 personer lagförs varje år för vållande till annans död, grovt brott. I flertalet, men inte i alla, fall bestäms påföljden till ett fängelsestraff. Merkostnaden bedöms därför i sammanhanget som marginell och bör kunna hanteras inom ramen för befintliga anslag.

Lagändringen bör kunna träda i kraft den 1 januari 2009. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte. Enligt 5 § lagen (1964:13) om införande av brottsbalken får nya straffrättsliga regler inte ges retroaktiv verkan till den tilltalades nackdel.

9 Författningskommentar

3 kap. 7 § brottsbalken

Förslaget motiveras i avsnitt 7.

Genom förslaget höjs straffminimum för vållande till annans död, grovt brott, till fängelse i ett år. Den nya straffskalan för grovt brott löper därför från ett till sex års fängelse. Vid bedömningen av det konkreta straffvärdet hos en gärning ska utgångspunkten tas inom ramen för den tillämpliga straffskalan. Genom att höja straffminimum flyttas också den punkt där straffvärdebedömningen tar sin början uppåt.

Om en person samtidigt gör sig skyldig till t.ex. grov miss-handel och vållande till annans död, grovt brott, anses två brott föreligga, över vilka döms i s.k. brottskonkurrens. Gällande rätt intar samma synsätt beträffande rattfylleri respektive vårdslöshet i trafik och vållande till annans död. Det innebär i praktiken att det döms för rattfylleri eller vårdslöshet i trafik och vållande till annans död i konkurrens, även om något av brotten rubriceras som grovt. Avsikten med förslaget är inte att ändra rättsläget beträffande konkurrensfrågorna.